

Kur'ân'la sünnet ayrılmaz bir bütündür

Suat Yıldırım

Prof. Dr., Fatih Üniv. İlahiyat Fakültesi

Özet

Kur'ân-ı Kerim'i anlama konusunda, İslâm tarihi boyunca farklı yaklaşımlar olmuştur. Asırlar boyunca meydana gelmiş olan çeşitli tefsir tarzları, bunun neticesidir. Tefsir ilminin yapacağı ilk iş, Kur'ân'ın açıklanmasında, Hz. Peygamber'in (asm) işlevini göz önünde bulundurmadır. Allah Teala gönderdiği Kitabın tefsirini birinci derecede Resûl'üne havale etmiştir. Kur'ân-ı Kerim'deki bir çok ayette Peygamber'in (asm) Kitabı öğretmesi, hikmeti yani sünneti öğretmesi, O'na ve O'nun hadislerinde bildirdiği hususlara itaat etmenin lüzumu, onun hakemliği güneş gibi aşikardır. Bu bağlamda bu çalışmada, Kur'ân'la Sünnetin ayrılmaz bütünlüğü ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Kur'ân-ı Kerim, ayet, hadis, Sünnet, Resul, tebliğ, tebyin, tatbik

Kur'ân-ı Kerim'i anlama konusunda, İslâm tarihi boyunca farklı yaklaşımlar olmuştur. Asırlar boyunca meydana gelmiş olan çeşitli tefsir tarzları, bunun neticesidir.

Tefsir ilminin yapacağı ilk iş, Kur'ân'ın açıklanmasında, Hz. Peygamber'in (asm) işlevini göz önünde bulundurmadır. Allah Teala

Allah Teala kitabını, insanların elleriyle tutacakları kağıtlar şeklinde değil, aramızdan seçtiği Resûlünün kalbine vahiy yolu ile indirdi. O da Kitabı metnini tebliğ etmekle yetinmedi, sözleriyle ve davranışlarıyla onu açıkladı ve uyguladı.

gönderdiği Kitabın tefsirini birinci derecede Resûl'üne havale etmiştir. Ezcümle şöyle buyurmuştur:

'Biz sana zikri indirdik. Tâ ki kendileri için indirilen Kur'ân'ı insanlara açıklayasın ve tâ ki onlar da iyice fikirlerini kullansınlar'¹. İndirilen zikir, vahy-i gayr-i metlûv olarak sünnettir. Kur'ânı tefsir edip açıklamak üzere Peygamberimize (asm) bildirilmiştir. Bu ayetle, bu manayı ifade eden birçok ayete dayanarak Müslümanlar, Kur'ân tefsirinde Hz. Peygamber'in açıklamalarına birinci derecede yer verme konusunda ittifak etmişlerdir.

Allah Teala kitabını, insanların elleriyle tutacakları kağıtlar şeklinde değil, aramızdan seçtiği Resûlünün kalbine vahiy yolu ile indirdi. O da Kitabın metnini tebliğ etmekle yetinmedi, sözleriyle ve davranışlarıyla onu açıkladı ve uyguladı.

Demek ki Hz. Peygamberin (asm) Kur'ân'la ilgili başlıca üç görevi vardı:

- 1 - Tebliğ
- 2 - Tebyin (açıklama)
- 3 - Tatbik

Onun bütün hayatı bu işlerle doludur. Vahiy metninin ulaştırılması, izhar edilmesi işi için Kur'ân, belağ ve tebliğ kelimelerini kullanmıştır. Meselâ;

'Ey Resûl, Rabbinden sana indirilene tebliğ et. Eğer yapmazsan, sana verdiği risaleti (mesajı) tebliğ etmemiş olursun'². Kur'ân mesajı ulaştırmak hakkında tebliğ kelimesini defalarca kullanırken, demin zikrettiğimiz Nahl Suresi'nin 44. ayetinde tebyin kelimesinin tebliğ, ulaştırma, açığa vurma manasında kullanıldığını iddia etmenin hiçbir değeri olmaz.

Diğer taraftan bir ayette de şöyle buyurulmuştur:

'Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Resûl'e ve sizden olan ulü'l-emre de itaat edin. Eğer herhangi bir hususta tanışıp ihtilaf ederseniz onu Allah'a ve Resûl'üne irca edin'³.

Allah'a irca etmek O'nun kitabına götürmek, Resûl'üne irca etmek ise hayatta iken kendisine, vefatından sonra da Onun hadislerine irca ederek, hadisleri hakem kılarak konuyu vuzuha kavuşturmak manasına gelir.

Sahabe neslinin sonlarında, dinin tek kaynağının Kur'ân olduğunu iddia eden tek tük insan ortaya çıkmış, sahabiler bunlara karşı çok net bir tavır takınmışlardır. Bunlardan bildiğimiz iki hadiseyi nakledelim:

İmran İbn Husayn'ın (r.a) (ö.52/672) bulunduğu bir mecliste adamın biri: "Kur'an'da bulunmayan şeyden bahsetmeyin" deyince İmran: "Sen ahmak bir adamsın! Öğle namazının dört rek'at olduğunu, onda kıraatın cehredilmeyeceğini Kitabullah'ta gördün mü?" Sonra namazı, zekatı ve emsali hükümleri sıraladı ve ilave etti: "bütün bunları Allah'ın Kitabında tefsir edilmiş olarak buluyor musun? Kitabullah bunları mübhem bırakmış, sünnet de tefsir etmiştir"⁴.

Sahabenin en ileri gelen müfessirlerinden Abdullah İbn Mes'ud'a (ra) göre, sünnetin öngördüğü bütün davranışlar, temelde Kur'an'ın istediklerini yerine getirmektir. Haşr Suresi'nin 7. ayeti. Hz. Peygamber'in (asm) sünnetine bu işlevi vermiştir. Nisa Suresi 119. ayeti, Allah'ın yarattığını değiştirmeyi yasaklar. Fakat bu ayetin maksat ve kapsamını ancak Resûlullah'ın (asm) anlayışı ve uygulamasıyla öğrenebiliriz.

Abdullah İbn Mes'ud'a (ra) Beni Esed kabilesinden bir kadın gelip şöyle dedi: 'Ey Eba Abdurrahman! Senin dövme yaptırana ve yapana, yüzündeki kılları aldırana ve dişlerini güzellik için birbirinden ayırana lanet ettiğini duydum?' Abdullah İbn Mes'ud ona şu cevabı verdi: "Ben kim oluyorum ki, Resûlullah'ın (asm) lanet ettiğine ve Kur'an'da belirtilene lanet etmeyeyim?" Kadın cevaben: 'İki kapak arasındaki Kur'an'ın tamamını okudum. Fakat böyle bir şeye rastlamadım?' deyince İbn Mes'udun cevabı şöyle oldu: "Eğer layıkı vechile okumuş olsaydın bulurdun. Zira Allah Teala buyuruyor ki: 'Peygamberin (asm) size bildirdiği her şeyi alıp kabul edin. O'nun menettiği her şeyden vazgeçin' dedi⁵. İbn Mes'ud, ihramda olan bir adamın üzerinde elbise olduğunu görünce ona: "Elbiseni çıkar!" dedi. O: "Buna dair bir ayet okur musun?" deyince, yine: "Peygamberin (asm) size bildirdiği her şeyi alıp kabul edin. O'nun menettiği her şeyden vazgeçin" ayetini okudu⁶.

Hicri ikinci asrın son çeyreğinde Basra'da bir grubun, hadislerin sübutu meselesinde şüpheye düştüklerinden sünneti ihmal ettiklerini görüyoruz. Bunlardan bazıları ahad yolu ile rivayet edilen hadisleri kabul etmeyip mütevatirleri kabul ederken bazıları hepsini birden reddediyordu. Şüpheleri yersiz idi. Fakat şuna dikkat edelim ki bunların itirazı sünnetin Kur'an'ı tefsir etmesine değildi; rivayetlerin sübutuna idi.

İmam Şafii el-Ümm adlı kitabının Cima'ul-ilm bölümünde sünnetin fonksiyonunu iyi bilmeyen, onu zanni kabul eden, hatta inkar eden bir sözcü ile yaptığı münakaşayı nakleder. Oldukça uzun süren bu tartışmanın özeti şöyledir.

Muhaliif: "Kur'an'da bulunan şu ayet, Kur'an'da her şeyin açıklandığını bildirmektedir:

4. İbn Abdilberr, *Camii beyani'l-ilm*, 2/234; Şatibi, *Muvafakat*, 4/19.

5. İbn Abdilberr, *Camii beyani'l-ilm*, 2/234; Şatibi, *Muvafakat*, 4/24; İbnü'l-Arabi, *Abkamu'l-Kur'an*; Beğavi, *Mealimu'l-Tenzil*, bu ayetin tefsirinde.

6. Sa'lebi; *Zemahşeri*; İbn Atiyye tefsirleri, bu ayetin tefsirinde.

Sahabenin en ileri gelen müfessirlerinden Abdullah İbn Mes'ud'a (ra) göre, sünnetin öngördüğü bütün davranışlar, temelde Kur'an'ın istediklerini yerine getirmektir.

Peygamber size
her ne verirse
onu alın, size
her ne yasaklarsa
ondan sakının”
ayeti Resûlün
emir ve nehyine
sarılmamızı
istiyor.

‘Biz sana bu kitabı, her şeyin açıklaması olarak indirdik’⁷, Kur’ân’ın bir kelimesini bile inkar eden kâfir olur. Öyleyse neye dayanarak, her hangi bir emir hakkında ‘burada bu ‘farz’ manasınadır’, ‘burada hasdır’, ‘burada falan şeye delalet vardır’, diye farklı hükümler ortaya çıkarılıyor?’ Sonra hadis ravileri hakkında zaman zaman ‘falanca hata etti’ dersiniz. Şu halde biz de hadislerden bazısını kabul etmesek ne lazım gelir?’ diye soran kimseye karşı İmam Şafii önce Kur’ân’ın çeşitli ayetlerinde geçen ve Kitaptan ayrı olarak zikredilen ‘Hikmet’ kavramı üzerinde durur ve birçok yerde “Hikmet’in “Sünnet” mânâsına geldiğini ispatlar. Şafii: ‘Allah’ın Kitabının ve ahkâmının dili olan Arapçayı bilen kimseyi, bu ilmi, Resûlullah’tan (asm) gelen haberleri de kabule sevk eder’ deyip

“Çünkü ümmiler arasından, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderen O’dur”⁸ “Ey Peygamber hanımları! Evlerinizde okunan Allah’ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın’ (Ahzab, 34) gibi ayetlerde geçen ‘Hikmet kelimesinin sünnet manasına geldiğini ispatlar. “Kitap, Allah’ın bildirdiği hükümler ise, Hikmet de onu tebliğ eden Resûlün lisanı ve (fili ile) onların ifa edilmiş şeklidir” der.

Muhalif: “Doğrusu, bu mümkündür”

Şafii: “Öyleyse bu bilgi de Ümmete, nakledilen haberlerle ulaşacaktır. Dolayısıyla o haberleri kabul etmek gerekir. Allah Teala şu ayette Resûlüne ittiba ve onun hükmüne teslimiyet gösterilmesini emretmiştir:

“Hayır, hayır! Senin Rabbin hakkı için, onlar aralarında ihtilaf ettikleri meselelerde seni hakem kılıp, sonra da verdiğin hükümden ötürü içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın sana tam bir teslimiyetle bağlanmadıkça iman etmiş olmazlar.”⁹

Şu ayette Resûle ittiba edenin Allah’a itaat etmiş olduğunu bildirmiştir:

“Kim Resûlullah’a itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur. Kim itaattan yüz çevirirse aldırma, zaten seni üzerlerine bekçi göndermedik ki!”¹⁰

Şafii: “Hasılı, Peygamber size her ne verirse onu alın, size her ne yasaklarsa ondan sakının”¹¹ ayeti Resûlün emir ve nehyine sarılmamızı istiyor. Peki, bu farz bize olduğu gibi, bizden önce yaşamış alanlara ve bizden sonra yaşayacaklara da şamil değil midir?”

Muhalif: “Evet”

Şafii: “Resûlullah’ı (asm) görmeyenlerin bu farzlara ulaşmalarının, ondan nakledilecek haberlerden başka bir yolu var mıdır?”

Muhalif: “Yoktur”

Daha sonra İmam Şafii, Kur’ân’da bulunan bazı umumi hükümlerden husus, yani özel anlam kastedildiğini, bunun ise ancak sünnetin tahsis etmesi, yani sınırlandırması ile olduğunu anlatır. Şöyle ki: “Kur’ân’da birçok ayette “Namaz kılınız, zekatı veriniz” emri vardır. Bu emir geneldir ve bütün mükellefler için geçerlidir. Hâlbuki hayız yani adet halindeki kadınlar namazla yükümlü değildirler. Bu istisna ise Kur’ân’da yer almaz. Bunun kaynağı Hz. Peygamber’in (asm) sünnetidir.

Bir başka örnek zekattır. Zekat verme ayetlerde emredildiği halde, bu emri ifa etmenin hatıra getirdiği sorulara Kur’ân’da cevap yer almaz. Zekatın farz olması için belirli bir nisab (alt sınır) var mıdır? Varsa farklı mallar için bu miktarlar nelerdir? Paranın, madenlerin, sulanan ve sula maksızın elde edilen ziraî ürünlerin, hayvan cinslerinin nisapları, ne kadardır? Bir süre meselesi var mıdır? Zekata tabi olan ve olmayan mallar hangileridir? Bütün bunların cevapları hadis-i şeriflerle verilmiştir.

Şu ayete göre vasiyet etme farzdır. “Sizden öleceğini anlayan biriniz geriye mal bırakacaksa anası, babası ve akrabaları için münasip bir tarzda vasiyet etmesi size farz kılındı. Bu müttakiler üzerine borçtur”¹². Oysa bu hüküm Nisa Suresi’nin 11-12. ayetleriyle neshedilmiştir¹³. Zira bu ayetlerde diğer yakın akrabalar gibi anne ve babanın da hakları kesin birer pay olarak belirlenmiştir. “Allah her hak sahibine hakkını verdi, paylarını belirledi. Bundan böyle varisler için vasiyete gerek yoktur.” hadisi de burada nesih cereyan ettiğini beyan etmiştir¹⁴.

Keza Nisa 11-12 ayetlerinde anne, baba, kız ve erkek çocukların varis olacakları mutlak olarak zikredilmiştir. Hâlbuki gayri müslim olan anne, baba ve çocuklar mirastan pay alamazlar. Bu istisna, din ayrılığının mirasa mani olduğunu bildiren hadislerle dayanır.

İmam Şafii’nin bu izahları üzerine Muhalif:

‘Haklısın şimdiye kadarki iddialarımın hatalı olduğunu kabul ediyorum. Bazıları da var ki Kitapta beyan olunması halinde Resûlullah’tan gelen hadisi kabul etmiyorlar?’

Şafii: ‘Bunun neticesi ne oluyor?’

Muhalif: “Salat emrini sadece bir rekat kılmakla yerine getireceğini düşünüyor. Ne namaz vakitleri, ne de üç veya dört gibi sayılar söz konusu değil. Fakat neyse, bunlardaki tutarsızlığı anladım da, peki zanni delille kati bir haramın nasıl olup da mübah kılındığını bana izah edebilir misin?’

Şafii: ‘Elbette! Bak: Şu yanında duran adamın kanı ve malı dokunulmaz değil mi?’

*İmam Şafii,
Kur’ân’da bulunan bazı umumi hükümlerden husus, yani özel anlam kastedildiğini, bunun ise ancak sünnetin tahsis etmesi, yani sınırlandırması ile olduğunu anlatır.*

12. Bakara 180.

13. İmam Malik, *Muvatta*.

14. İmam Şafii, *Abkamul-Kur’ân*, bu ayetin tefsirinde.

Şafii'ye göre
"Müçtehid
imamların bütün
söyledikleri
sünnetin şerhidir.
Bütün sünnet de
Kur'ân'ı Kerim'in
şerhidir"

Muhalif: 'Evet'

Şafii: 'İki şahit dese ki "Bu kişi falancayı öldürdü ve elindeki malını aldı ve işte yanındaki mal da gaspettiği maldır." Bu durumda ne yaparsın?'

Muhalif: 'Kıyas olarak onun öldürülmesine hükmeder, malı da asıl sahibinin varislerine dağıtırdım.'

Şafii: "Peki bu şahitlerin yalan söylemeleri veya yanılmaları mümkün müdür?'

Muhalif: 'Tabii!'

Şafii: 'Peki, kesinlikle dokunulmaz (muhterem) olan can ve malı, nasıl oldu da kesin olmayan iki şahidin şahadeti ile mübah kıldın?'

Muhalif: 'Kıldım, çünkü şahitliği kabul etme emri var.'

Şafii: 'Peki Kur'ân'da katl, yani öldürme işi hakkında şahitliğin kabulünü nass olarak buluyor musun?'

Muhalif: 'Hayır! Lâkin Allah'ın ancak mefhum ile emretmesinden istidlal ederek bunu çıkarıyorum'. Şafii: 'Şahitlerin hakiki hallerine yalnız Allah Teala vakıf olduğu halde zahire göre onları kabul durumunda isen, bil ki biz muhaddisten ondan daha fazlasını (zabt, hıfız, adalet, tek olmama gibi şartlar) istiyoruz"¹⁵

Böylece İmam Şafii (ra) kuvvetli bir istidlal ile muhalifini ikna eder. Burada söz konusu muarızın gerçek bir şahıs olup olmadığı sorusu hatıra gelmektedir. Mümkündür ki Sünnete karşı tavır, bazı muhitlerde, özellikle Basra'da yayılmış bir akım haline gelmiş ve imam Şafii de iyice hazırlıklı olarak, onların hükmi şahsiyetlerine cevap vermiş olsun. Bu meseleden ziyade, onun cevaplarındaki ihata, insaf ve kuvvetli mantık örgüsü önem arz etmektedir.

Şafii'ye göre "Müçtehid imamların bütün söyledikleri sünnetin şerhidir. Bütün sünnet de Kur'ân'ı Kerim'in şerhidir"¹⁶.

Hicri üçüncü (miladi 9.) asırdan itibaren Sünnetin dindeki yerini reddeden Müslüman'a rastlanmamıştır; ta ki Avrupalı emperyalist devletlerin 18-19. asırlarda İslâm ülkelerini istila etmeleri neticesi sömürge idaresi kurmalarına kadar, bu sapıklık görülmemiştir. Sömürgeciler Hz. Peygamber'e (asm) duydukları kin, peşin hükümle şartlanarak İslâm'a nefretle bakışları, Müslümanların birliklerini parçalamaya, İslâm medeniyetini çekememe, Müslümanlar arasında fitne ve ihtilaf çıkararak onları birbirleriyle uğraştırırken kendi hakimiyetlerini kolayca devam ettirme, Müslümanların servetlerini yağmalamaya devam etme gayeleriyle bu ihtilafları körüklemişlerdir.

15. İmam Şafii, *el-Ümm*, Cimaul-ilm bölümü.

16. Suat Yıldırım, *Peygamberimizin Kur'ân'ı Teftiri*, İstanbul, 1983, s.102.

Zaten onların bu gayeye hizmet etmek için yetiştirdikleri oryantalistler, İslâmi incelemeler uzmanı olduklarını iddia ederek, İslâm aleyhinde birçok şüpheler uyandırmaya çalışıyorlardı. Sadece şunu hatırlamak, bu iddiamızı ispatlamak için yeterli. Yüzlerce oryantalistin bir araya gelerek hazırladıkları İslâm Ansiklopedisi, İslâm'ın en temel kavramları olan Allah, vahiy, Peygamber, Kur'ân inançları ve birçok İslâmi ahkam ve müessese konusunda inkar ve şüphe uyandırma gayesine yönelik maksatlı, yanlış, gayrı ilmi iddialar ile doludur. İşte sömürgeci idare, birçok oryantalist tarafından üretilen bu iddiaların kulaklarına üfleneceği, bazı gafil, cahil, gevşek, ecnebi taklitçisi, menfaat peşinde koşan Müslümanlar bulma imkanı verdi.

Müslüman toplumlarca hiç kabul görmemesine rağmen bu kabil iddiaların iki asır boyunca, arada bir ısıtılıp tekrar piyasaya sürülmesi de bu fitnenin gayr-i müslimler tarafından kaynatıldığının bariz delilidir. Zira onlarca önemli olan, bu görüşün galip gelmesi değildir. Bu aykırı iddiaların Müslümanlar arasında yerleşmeyeceğini onlar da pek iyi bilirler. Ama hiç değilse bir fitne çıkarıp Müslümanları, hayati meseleleriyle meşgul olmaktan, bir süre için bile olsa uzaklaştırmaları, onları birbirine düşürmeleri kendilerine yetmektedir. Her dönemde kulaklarına üflenecek beş-on gafil bulmak hiç de zor bir iş değildir.

Fakat bu gafil Müslümanların, aynı iddiaları ilmi olarak ileri süren oryantalistlerden temel farkları şudur: Onlar Kur'ân'ın Allah tarafından gönderildiğine inanmazken, berikiler Kur'ân'a iman ettiklerini söylerler. Bu da kendilerinin durumunu; daha da zorlaştırmaktadır. Zira bu iddialar İslâm toplumunun içinde çıkmış, bünyenin ihtiyacından ileri gelmiş meseleler olmayıp, Kur'ân'a ve İslâm'a inanmayan ecnebler tarafından üretilmiştir. Dolayısıyla Kur'ân'a inanmadığını iddia ederek o sapık iddiaları kabul ettirebilmek çok zordur, hatta imkansızdır. Çünkü, eskiden bazı Müslümanlar hadislerin sübutundan emin olmadıkları iddiasıyla hadisleri ihmal etmişlerdi. Ama bunlar, Allah'ın Kur'ân'da Resûlüne verdiği Kitabı açıklama yetkisine itiraz etmektedirler. Oryantaliste göre iş kolay. Hatta Kur'ân'da olması da onlar için çok şey ifade etmez. Onun içindir ki, hadiste ve Kur'ân'da bulunan hakikatleri reddetmek veya saptırmak veya sathî olarak değerlendirmek veyahut pek önemsememek onlara göre normaldir. İşte görüyoruz ki, bu hususta onları taklid eden Müslümanlar da onlardan etkilenmiş, dini hassasiyetleri azalmış bulunmaktadır.

Bunlar Kur'ân-ı Kerim'in bütün ayetlerini göz önünde bulundurarak değerlendirme yapan klasik İslâm alimleri gibi davranmayıp, hevalarına göre mana verebileceklerini düşündükleri bazı ayetleri münferit olarak ele alırlar. Şöyle ki: 'Kur'ân 'Allah size kitabı mufassal olarak indirmişken ondan başkasının hakemliğini arar mıyım?' 17 buyurmaktadır. De-

Müslüman toplumlarca hiç kabul görmemesine rağmen bu kabil iddiaların iki asır boyunca, arada bir ısıtılıp tekrar piyasaya sürülmesi de bu fitnenin gayr-i müslimler tarafından kaynatıldığının bariz delilidir.

İlahî hükmü anlamak için,
diğer harika hallerin,
mûcizelerin delâleti Kitabın mûcizesi kadar kuvvetli, açık ve tafsilatlı değildir.

mek ki hem Kur'ân'ın açıklanmaya ihtiyacı yoktur, hem de Allah'tan başkasının hüküm yetkisi yoktur” derler.

Cevaben şöyle deriz: “Bu ayet, Hz. Peygamber'in nübüvvetine itiraz eden kafirleri reddetmek muhtevasında varid olmuştur. Onlar keyiflerinin istediği bazı harikulade şeyler, sihirbazvarî işler, Hz. Peygamber'in nübüvvetini başka otoritelerin onaylaması gibi şeyler peşinde idiler. Allah Teala ise birçok hakikatleri mufassal olarak açıkça bildiren ve mucize özelliği olan Kur'ân'ı indirmesiyle kendisinin bu nübüvveti onayladığını bildirmişken, başka harikalara ve otoritelere hiçbir ihtiyaç olmadığını belirtmektedir.

Zira ilahi hükmü anlamak için, diğer harika hallerin, mûcizelerin delâleti Kitabın mûcizesi kadar kuvvetli, açık ve tafsilatlı değildir. Mesela Ay'ın ikiye ayrılması mucizesinden bile Peygamberimiz'in (asm) nübüvvetine delalet ancak kısa bir an için ve onu gören mahdud kişiler için söz konusudur. Ama bundan istifadenin gerek açıklığı, gerek devamlılığı, kelama, yani Kitaba dayanır. İşte burada bu mana hatırlatılarak buyuruluyor ki: “Allah, size diğer mûcizelere muhtaç olmayacak olan böyle mufassal, açık bir kitap indirmiş ve böylece hükmünü kesin olarak beyan ve tebliğ etmiş iken, ben şimdi şeytanların yaldızlı sözlerine meyledeceğim de (bundan önceki En'am 112 ayetinde bu durum söz konusu edilmektedir) aramızda haklıyı haksızı ayırmak için Allah'ın hükmünü bırakıp, ona karşı Allah'tan başkasını mı hakem seçeceğim?! Hayır, asla!”¹⁸.

Bu ayet, Allah'ın fermanıyla olan bu şahadetini kabul etmeyip, insanlardan birtakım hakemler, otoriteler teklif eden müşrikleri' reddediyor. Nitekim nüzul sebebi rivayetine göre müşrikler Hz. Peygamber'e (asm) “Seninle bizim aramızda Yahudi hahamlarından veya Hıristiyan piskoposlarından senin durumun hakkında hükmedecek bir hakem tayin et” diye teklifte bulunmuşlardı. Bunun üzerine bu ayetler indirilmiştir ¹⁹.

Demek ayet-i kerime, birinci derecede Hz. Peygamber'e (asm) hitab ederek nübüvvetinin başka otoritelerin tasdikine ihtiyacı olmadığını, Allah'ın Kur'ân'la olan şahadetinin buna fazlasıyla kafi geldiğini bildirmek için nazil olmuştur.

Bu ayeti, Hz. Peygamber'in, hadisleriyle Kur'ân'ı açıklamasının aleyhinde delil getirmenin hiçbir manası yoktur. Bir kere böyle yapmak ayeti siyakından, muhtevasından çıkarmaktır.

Diyelim ki bu tuhaf iş yapıldı. Bu ayetten Hz. Peygamber'in (asm) hüküm koyma yetkisi olmadığı manası çıkarıldı. Bizim buna itirazımız yok. Zaten hükmün tek kaynağının Allah olduğunu biz de söylüyoruz.

Yalnız bunu hadislerin tefsir etme özelliğini reddederek değil, hadisi yerine yerleştirerek yapıyoruz. İşte bakın bu konuyu Şah Veliyyullah Dihlevî nasıl güzelce ifade ediyor:

“Helal ve haram kılmak, herhangi bir şeyin melekût aleminde o fiil sebebiyle sorumlu tutulup tutulmayacağı hakkında geçerli bir hüküm icad etmektir. İşte bu icad, sorumlu tutulmaya veya tutulmamaya bir sebep teşkil eder. Bu ise, Allah’ın sıfatlarındandır. Helal ve haramın bazen Resûle nisbet edilmesinin sebebi, onun sözünün, Allah’ın helal veya haram kılmasına delil olmasındandır. Müçtehidlere nisbeti ise, ya Şari’in nassından rivayet veya onun sözünden kastedilen manayı istinbat etmeleri cihetiyledir”²⁰.

Demek ki Müslüman gelenek, hadis-i şerifleri değerlendirmesiyle, müçtehidlerin gayretleriyle: tefsir, hadis, usul-ü fıkıh, fıkıh gibi ilimleriyle; Allah’tan başka hakem, O’ndan başka hüküm kaynağı ortaya çıkarmış değil, bilakis Allah Teala’yı tek hüküm kaynağı olarak bilmiş ve fakat o hükmün nasıl anlaşılıp tatbik edilmesi gerektiğini arayıp öğrenme yoluna girmiştir. Buna uymayan tutum ise Hariciler ile bazı oryantalistlerde ve onların kuklalarında görülmüştür.

Hariciler Hz. Ali’yi (ra) hakem tayin ettiği için kafir ilan ettiler. Zira “Allah’tan başka hakem yoktur” dediler. Hz. Ali buna karşı meşhur cevabını şöylece vermişti: “Bu, hak ve doğru bir sözdür, fakat batıl maksat için ileri sürülmektedir.” Hz. Ali: “Tamam, Allah’tan başka hakem yok! Fakat O, hükmünü Kur’ân’da bildirmiştir. Kur’ân ise hükmü uygulama mercii değildir. Oadaki hükmü insanların anlayıp uygulamaları gerekir” diyordu.

Diğer bir iddia. Kur’ân’ın mufassal vasfını ileri sürerek, ayrıca tefsir edilmesine ihtiyaç olmadığını ileri sürmektir. Kur’ân-ı Kerim hak ile batılı iyice belli edip açıklamıştır. Birçok helal ile haramı bildirmiştir. Onda birçok hakikat açıkça bildirilmiştir. Bu itibarla elbette mufassaldır.

Keza Kur’ân’ın mübin vasfını ileri sürerler. Mübin ‘açık, zahir veya açıklayan’ manalarına gelir. Kur’ân Allah’ın fiil, isim ve sıfatlarına, ahiret hayatına, vahiy ve nübüvvete, önceki ümmetlerin hallerine, insanın dünyadaki vazifelerine, güzel ahlak prensiplerine, Allah’ın insanlara vaz ettiği talimat ve ahkama dair birçok hakikatı açıklamıştır. Demek ki Kur’ân’ın mübin olması şu demektir:

- 1 - Kur’ân’ın i’cazı, Hak Teala’dan geldiği aşikardır, açıktır.
- 2 - Dünya ve ahirete, mülk ve melekûta, gayba dair bilgiler verir, birçok kıssa ve mevzuları açıklar.
- 3 - Hakkı batıldan, hayrı şerden, doğruyu eğriden, güzeli çirkinden ayırt eder.

Hariciler Hz. Ali’yi (ra) hakem tayin ettiği için kafir ilan ettiler. Zira “Allah’tan başka hakem yoktur” dediler. Hz. Ali buna karşı meşhur cevabını şöylece vermişti: “Bu, hak ve doğru bir sözdür, fakat batıl maksat için ileri sürülmektedir.”

*Peygamberine
tam bir itaat
istemiş, ona
itaatin Allah'a
itaat olduğunu
bildirmiş, ona
itaat etmemenin
onun verdiği
hükme boyun
eğmemenin
imansızlık
alameti olduğunu
bildirmiştir.*

4 - Kur'ân'ın dili açık, fasih Arapçadır. Arap dilinin muazzam ifade imkanlarını kullanmak sûretiyle, ifade-i meram etmiş, diller içinde en sağlam bir beyan aracı ile gelmiştir."

Bütün bunlar, Kur'ân'ın mübin vasfını fazlasıyla göstermektedir. Fakat Kur'ân'ın mübin olması, ondaki her şey, her insanın, her seviyenin, hemen anlayacağı şekilde meydandadır, tefsire hacet yoktur demek değildir.

Kur'ân, kitap olarak gönderilmiştir. Kitap birçok ilimler ihtiva etmektedir. Muallimsiz kitap insanlara bir şeyler öğretmek için geçerli olan bir yol değildir. Öğretimde kitap ile yetinen, öğretmeni ve okulu reddeden öğretim sistemi olamaz. Onun içindir ki Allah, Kitabını, mesajını sahipsiz, muallimsiz bırakmamıştır. Birçok ayette Peygamber'in kitap ve hikmeti öğretmesinden, açıklamasından bahsedilmiştir.

Peygamberine tam bir itaat istemiş, ona itaatin Allah'a itaat olduğunu bildirmiş, ona itaat etmemenin onun verdiği hükme boyun eğmemenin imansızlık alameti olduğunu bildirmiştir. Sadece bir kaçının mealini verelim:

'O ümmilere kendilerinden bir peygamber gönderen Allah'tır. O Peygamber, onlara Allah'ın ayetlerini okur, onların iç ve dışlarını arındırıp temizler, onlara Kitabı ve hikmeti öğretir'²¹

'Kim Peygamber'e itaat ederse, muhakkak Allah'a itaat etmiştir.'²². 'Peygamber'in size bildirdiği her şeyi alıp kabul edin O'nun menettiği her şeyden vazgeçin.'²³.

'Hayır, hayır! Rabbine yemin ederim ki, aralarında tartışıp çekiştikleri şeylerde seni hakem kabul edip, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyet göstermedikçe iman etmiş olmazlar.'²⁴. 'Ey Resülüm de ki: (Ey insanlar) Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin, günahlarınızı bağışlasın. Allah Gafurdur, Rahimdir'²⁵.

İşte Peygamber'in (asm) Kitabı öğretmesi, hikmeti yani sünneti öğretmesi, işte ona yani onun hadislerinde bildirdiği hususlara itaat etmenin lüzumu, işte onun hakemliği... Bunlar, bu ve benzeri birçok ayette güneş gibi aşıkardır.

Kitapta, elbette O kitabı esas alarak öğretim yapan, o en büyük Muallimin (as) öğreteceği, açıklayacağı, uygulayacağı birçok şey vardır. Meselâ Kur'ân'ın en çok üzerinde durduğu tarzlardan biri 'salat' yani namazdır. Namaz emri açıktır, kesindir. Ancak nasıl ifa edileceği, o en

21. Cumu'a 2 ve Bakara 151.

22. Nisa 80.

23. Haşır 7.

24. Nisa 65.

25. Al-i İmran 31.

büyük Muallimin açıklayıp öğretmesine havale edilmiştir. Onun başvurmadan namazın eda edilmesini Kur'ân'dan anlamak mümkün değildir.

Yoksa Kur'ân'ın 'mübin' ve 'mufassal' olmasından, onu herkesin, okur yazar olmayan birinden tutun, ilimde en ileri seviyede olan, tefsir, fıkıh, kelam alimlerinin aynı şekilde anlayacağı manasını çıkaran şahıs, bu iddiasına hiç kimseyi inandıramaz. Muvaffakiyet Allah'tandır.

Abstract

There have been various approaches in understanding the Quran Al-Kareem throughout Islamic history. That is why many different patterns of exegeses have appeared so far. The first step of what the exegesis science should do is to consider the function of the Prophet (PBUH) in the explanation of the Quran. Allah Almighty essentially assigned the duty of explaining the Holy Book to His messenger. In many of the verses of the Quran, the Prophet's teaching the Book, the teaching of the wisdom (the Sunnah), the necessity of obeying the Prophet and His Traditions and His arbitration is very clear. In this essay we study the inseparability of the Quran and the Sunnah.

Key Words

Quran Al-Kareem, Ayah, Hadith, Sunnah, Messenger, proclamation, explain, apply